

ÕIGEKEELSUSSÕNARAAMATU RETSEPTSIOONIST

MADIS JÜRVISTE

Sissejuhatus

Siinses artiklis uurin, kuidas uuemate eesti õigekeelsussõnaraamatute kasutajad on ÕS-idesse suhtunud, milliseid hinnanguid neile andnud ja mida peavad vajalikuks parandada.¹ Puudutatud on ka sõnaraamatu kasutamise küsimusi.² Uurimuse sihtrühmaks valisin keeleteimetajad, sest eeldatavasti on ÕS nende töös peamisi töövahendeid. Andmed olen kogunud küsitluse abil.

Küsitlust sõnastike kasutamise uurimise vahendina on kritiseeritud (Hatherall 1984; Lew 2002: 267), aga küsitluse läbiviimine on vähemalt niisuguse uurimuse sihtrühma arvestades oluliselt lihtsam kui *ad hoc* eksperimentide või vaatluste korraldamine, mis Robert Lew' (2002: 270) järgi peaksid küsitlusi täiendama, mitte neid asendama. Nagu rõhutab R. Lew, on küsitlus-ankeet täpselt nii hea, kui hea või halva me selle koostame.

1. Küsimustik

Küsitluse³ korraldasin veebipõhisena, ajavahemikul 28. IV 2009–20. V 2009. Lisas 1 on küsimustiku küsimused kokkuvõtlikult välja toodud (ilma vastusevariantideta). Otsustasin veebipõhise Google Docs'i keskkonnas koostatud küsimustiku kasuks, sest esiteks on sellele vastamine kiire ja mugav ning teiseks on selle kaudu võimalik vastuste kohta hõlpsasti esialgse ülevaate tarbeks lihtsamat statistikat koguda.

1.1. Küsimustiku ülesehitus

Küsimustikul on kolm n-ö temaatilist osa (vt lisa 1): 1) üldküsimused (1.1–1.7), 2) küsimused ÕS-i kasutamise kohta (2.1–2.3.6), 3) küsimused ÕS-i sisu kohta (3.1–3.15), 4) muud küsimused, sh arvamused ÕS-i sisu ja kättesaadavuse kohta (4.1–4.10). Nende nelja jaotise piirid ei ole väga aredad, rühmitamisest oli olulisem küsimuste loogiline järgnevus. Kolmandasse jaotisesse olen paigutanud ka hinnanguküsimused.

Kokku on küsimusi 47, millele sai anda erinevat tüüpi vastuseid: kas valikvastuseid (millest mõnele sai lisada kommentaari) või vabatekstiga vastuseid.

¹ Artikli aluseks on autori 2010. aastal Tartu Ülikoolis kaitstud magistritöö (Jürviste 2010).

² Sõnaraamatute kasutamisest, mis ka minu temaga seotud, on Eestis kirjutanud Ruth Mägi (2006).

³ Küsimuste väljatöötamisel olid autorile abiks Margit Langemets, Maire Raadik ning keeleteimetajad Katre Talviste ja Katrin Ennus.

2. Vastajad

Küsitluse valimisse kuulusid riigiasutused (ministeeriumid, riigikogu), tõlkebürood, keeleteoimetamisfirmad, kirjastused, ajakirjandusväljaanded. Küsimustiku täitis 53 toimetajat. Ei ole täpselt teada, kui palju on Eestis keeleteoimetajaid kokku, kuid võttes aluseks toimetajate potentsiaalsete tööandjate hulga, võib väga umbkaudselt oletada, et vähemalt põhikohaga ei tee igapäevast toimetamistööd üle mõnesaja inimese. Kui see oletus on vähemalt umbkaudseltki õige, siis võib pidada seda, et küsimustiku täitis 53 toimetajat, heaks tulemuseks. Tõsi, sinne analüüs ei põhine tõsisel statistikal,⁴ seetõttu saab seda pidada vaid üldiste suundumuste näitajaks.

Vastanud 53 toimetajast töötab 10 riigiasutuses, 19 ajakirjandusväljaandes või kirjastuses, kuus tõlkebüroos. Ülejäänud 18 oma töökohta ei täpsustanud või nimetasid sellena mõne muu asutuse. Vastanute seas oli ka vabakutselisi keeleteoimetajaid.

Vastanute vanus ja töökogemus on väga varieeruvad: vanuseskaala oli 24–71 aastat, töökogemus 0,5–33 aastat. Peaaegu pool vastanuist (27) oli keeleteoimetajana töötanud vähem kui kümme aastat.

3. Tulemused

3.1. Üldküsimused

Et kogu küsitluse üks eesmärke oli uurida, mis staatus ÕS-il praegu toimetajate seas on, siis otsustasin sissejuhatuseks küsida infot vastanute laiema tausta ja ÕS-i kasutamise sageduse kohta. Nende küsimustega püüdsin saada üldise ettekujutuse sellest, kas ÕS on ikka põhiline töövahend, mida toimetamiseks kasutatakse, ja kui ei ole, siis miks ja milliseid allikaid veel kasutatakse. See info on järgnevate küsimuste analüüsi oluline lähtepunkt.

Paigutasin üldküsimuste jaotisse kümme sissejuhatavat küsimust (vt lisa 1, küsimused 1.1–1.7). Need puudutavad peamiselt küsimustikule vastanute tööharjumusi: mida toimetatakse (kas tekstid, mida toimetatakse, on kirjutatud algupäraselt eesti keeles või toimetatakse pigem tõlketekste; mis teemasid toimetatakse), kas ÕS on toimetamisel kõige sagedamini kasutatav töövahend või ei ole, milliseid teisi allikaid kasutatakse, kui sageli ÕS-i kasutatakse, millised on alternatiivid ÕS-ile (kui sealt abi ei saa), kas ÕS-ist otsitakse ka sõnade tähendust.

Ploki teine aspekt – tavaliselt toimetatava teksti taust – annab võimaluse vastuseid ühe lisakriteeriumi alusel rühmitada.

Ploki kolmas suundanäitav küsimus, kas ÕS-i ka tähenduse otsimiseks kasutatakse, juhatab sisse ÕS-i kasutamist puudutavate küsimuste ploki (vt lisa 1, küsimused 2.1–2.3.6). Seda küsimust ajendas sisse tooma vahel kõlanud arvamus, et ÕS-i kasutatakse universaalse põhisonastikuna, aga mitte üksnes õigekeelsuse allikana.

Eeldasin küsimustikku koostades, et enamik vastajaid kasutab toimetamistöös põhiliselt just ÕS-i (küsimus 1.3: „Kas kasutate ÕS-i iga toimetamis-

⁴ Vt nt Katrin Niglase andmeanalüüsi loengu materjale: http://minitorn.tlu.ee/~katrin/cmsSimple/uploads/Kirjeldav_statistika.pdf (9. II 2010)

töö juures kõige sagedasema allikana?"). See leidis kinnitust: 75 % vastanuist väitis tõepoolest, et ÕS on toimetamisel nende põhiallikas.

Seitse vastanut mainib, et kasutavad pigem muid allikaid kui ÕS. Mitte ükski vastanu ei ütle end kasutavat ainult teisi allikaid: ilmselt olekski kummaline sellist vastust oodata, aga sellise valikuvariandiga soovisin võimaluse jätta lahtiseks. Kuus vastanut kasutavad pigem teisi allikaid. Muu hulgas selgub, et hinnatakse Google'it kui tohutu suurt korpust. Paar vastajat mainib, et suur roll on teksti tüübil ja iga tüüpi teksti toimetamiseks ei ole ÕS kõige parem allikas.

Palusin eraldi kommenteerida ka seda, miks vastati ÕS-i põhiallikana kasutamise kohta eitavalt. Põhiline argument, mis neis kommentaarides esile tuleb, on tekstide spetsiifilisus: ÕS ei sobi kõigi erialaste tekstide toimetamiseks, sest termineid on seal vähe. Üks toimetaja vastas eitavalt seetõttu, et peab eesti keele seletava sõnaraamatu (EKSS-i) infot ÕS-i omast paremaks. See tendents on ka üsna ootuspärane, sest ÕS on ikkagi üldkeele sõnaraamat ja ehkki seal on termineid, on enesestmõistetav, et selline sõnastik ei saa vastata nõudmistele, mis on oskuskeele tekstide toimetajatel.

Muid allikaid täpsustavale küsimusele (1.3.2) antud vastustes torkavad silma esiteks erialasõnastikud ja teiseks internet. Ka siin ei ole sisuliselt midagi üllatavat ja see on eeltooduga igati kooskõlas.

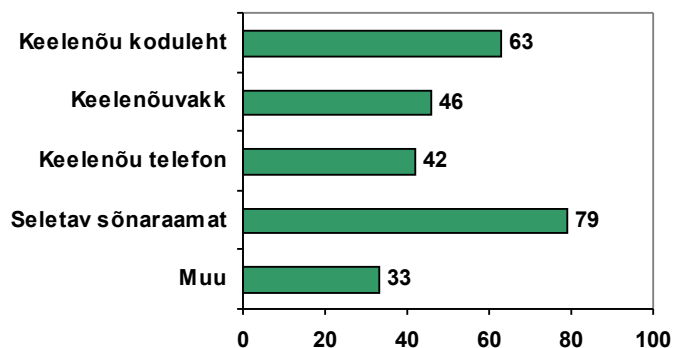
Kaks kolmandikku toimetajatest varieerib ÕS-i ja teiste allikate kasutamist sõltuvalt toimetatava teksti tüübist (küsimus 1.4), aga kolmandik mitte. Oleks loomulik eeldada, et sellele küsimusele vastab igaüks jaatavalt. Ometi vastas tervelt 30 % toimetajatest, et tegelikult nad seda ei tee ja kasutavad ÕS-i alati niisama tihti.

ÕS-i kasutamise sageduse kohta oli veel kaks küsimust: kui sageli üldse ÕS-i kasutatakse (1.5) ja kui sageli ÕS-i eratekstide kirjutamisel kasutatakse (1.5.1). Selle küsimuse puhul eeldasin oma töökogemusest lähtudes, et toimetajad kasutavad ÕS-i vähemalt kord päevas. Vastused kinnitasid seda seisukohta: 70 % vastanuist kasutab tõepoolest ÕS-i iga päev, 25 % iga nädal. Eratekstide puhul on tulemused vastupidised: 38 % vastanuist ei kasuta ÕS-i väljaspool toimetamistööd üldse ja 51 % neist kasutab seda harvemini kui kord nädalas (ja kõigest 11 % sagedamini kui kord nädalas). Siit ei selgu otsestelt midagi, kuid see suundumus peaks ehk kinnitama üldlevinud suhtumist, et eratekstitid ei pea olema niisama lihvitud keelega nagu ametlikud tekstid.

Küsisin ka seda, milliste allikate poole pöörduakse juhul kui ÕS-ist oma küsimusele vastust ei leita (vt graafikut 1).

Ka siit ei selgu midagi väga üllatavat: välja tuleb see, et EKSS-i kasutatakse täiendava allikana võrdlemisi sageli. Arvatavasti võiks siit siiski järeldada ka seda, et keelenõu kodulehe potentsiaal võiks olla suurem. Vastuste seas – kasutatakse erialasõnastikke, käsiraamatuid, andmebaase, internetti – ei torka samuti midagi uut silma.

Selle ploki viimane küsimus, kas ÕS-i kasutatakse põhiallikana sõnade tähenduse otsimisel (1.7), andis siinse uurimistöö seisukohalt kõige põneva tulemuse. Nimelt väidab 74 % küsimustiku täitnud toimetajatest, et kasutab ÕS-i ka tähenduse otsimisel esmase allikana. Alles siis, kui ÕS-ist tähendust ei leita, otsitakse seda EKSS-ist (79 %), keelenõu kodulehelt (63 %), Keelenõuvakast (46 %) ja keelenõu telefonilt (42 %) (vt graafikut 1).

Graafik 1. Milliste allikate poole pöörduvad keeleteimetajad, kui ei leia vastust oma küsimustele ÕS-ist? (Graafikus on esitatud protsendid. Märkida sai korraga mitu vastusevarianti, seetõttu on vastanute koguhulk graafikus üle 100 %.)

See tõendab eespool mainitud oletust, et ÕS-i ei kasutata ainult keelekorraldusliku allikana: ÕS on põhisõnaraamat, millest loodetakse abi igasuguse info otsimisel. Ometi peavad kasutajad seetõttu vahel pettuma (vt ptk 3.2), sest ÕS-i tähendussetused on enamasti lakoonilised ja lühikesed, samuti ei ole seal väga palju muud infot, mida võib leida näiteks EKSS-ist. Sellist universaalset sõnastikku, mis täidaks kõiki neid funktsioone (normeeriv ja soovitatav, etümoloogia, põhjalikud tähendussetused, palju näiteid jms), veel ei ole. EKI-s on niisugust sõnastikku asunud koostama, tööga plaanitakse lõpule jõuda 2014. aastaks.⁵

Üks põhjusi, miks ÕS-i universaalsõnastikuna kasutatakse või vähemalt kuni hilise ajani on kasutatud, on muu hulgas ilmselt see, et seletav sõnaraamat sai täiskujul ja kompaktses ning ajakohastatud vormis alles hiljuti valmis (paber kandjal ilmus kuuekümnendal aastal 2009. aasta septembri lõpus, EKI veebilehel⁶ on tasuta kättesaadav alates 2010. aasta jaanuari algusest), ehkki Keelevara veebilehel⁷ on EKSS-i vahepealne versioon olnud kättesaadav juba mõnda aega.

Ent ÕS-i kui universaalsõnastiku rollile võib kaasa aidata ka asjaolu, et EKI veebilehel ei olnud EKSS varem kättesaadav, Keelevara lehel on see esiteks tasuta ja teiseks kuvatakse seal vaikimisi algsõnastikuna alati ÕS-i. Autori arvates on teistest keskkondadest (EKI veebileht, Keelevara) oluliselt kasutajasõbralikum Keeleveebi (www.keelevaab.ee) lähenemisviis: esiteks saab välja valida mitu endale vajalikku sõnastikku ja siis neid mugavalt ja kiiresti sirvida ning teiseks on see keskkond kogu ulatuses tasuta. Paraku ei tööta seal hästi eri otsingukriteeriumid, neid ei olegi sõnastike juures, mis ei ole põhjalikum otsingusüsteemiga lehel algkujul integreeritud nagu ÕS 2006. Tõsi, Keeleveeb ei tee tegelikult muud, kui vaid koondab ühele lehele lingid allikatest, mille puhul sisulise töö teevad ära teised. Kuid see ei puutu kasutajasse.

⁵ Vt Langemets jt 2010; vt ka <http://www.epl.ee/artikkel/486004> (20. I 2010).

⁶ <http://eki.ee/dict/ekss/> (20. I 2010).

⁷ <http://www.keelevaab.ee> (20. I 2010).

3.2. ÕS-i kasutamine

Otseselt sõnastiku kasutamist puudutavad küsimused (vt lisa 1, küsimused 2.1–2.3.6) uurivad, millist ÕS-i väljaannet kasutatakse, kas sõnad on hõlpsasti leitavad, mida elektroonilisest ÕS-ist arvatakse, mida ÕS-ist otsitakse ja kas leitakse oma küsimustele vastused, ja kui ei leita, siis milliseid muid allikaid kasutatakse. Need küsimused peaksid andma selgust selle kohta, kas ÕS täidab oma sisulist ülesannet: kas tegu on just sellise sõnastikuga, nagu kasutajad (siin: keeleteimetajad) loodavad ja nagu neil seda vaja on või on seal midagi sellist, mis on ilmselgelt üleliigne või ebavajalik.

Ploki esimene küsimus (2.1) peaks valgust heitma sellele, millist ÕS-i versiooni toimetajad kasutavad. Selgus, et kõige rohkem kasutatakse elektroonilist ÕS-i: 57 % vastanutest kasutab pigem seda, 13 % võrdsest nii elektroonilist kui ka paberväljaannet. 28 % vastanutest kasutab pigem paberväljaannet. Üks toimetaja vastas, et ei ole elektroonilist ÕS-i tähele pannud.

See tendents osutus võrdlemisi ootuspäraseks: eeldatavasti on tänapäeval väga vähe toimetajaid, kes töötavad ainult pliiatsi ja paberiga ning kes arvu- tit üldse ei kasuta või kasutavad vähe. See, et osa toimetajaid kasutab elektroonilist väljaannet paberväljaandega kõrvuti ja võrdsest, viitab arvatavasti sellele, et kumbki meedium on kasulik eri tüüpi otsinguteks. Asjaolu, et ligi kolmandik toimetajatest eelistab trükiversiooni elektroonilisele, võib tuleneda harjumusest.

Alaküsimused (2.1.1, 2.1.2 ja 2.1.3) puudutasid kõik elektroonilist ÕS-i: millist e-versiooni kasutatakse, kas liitsõnad ja tüüpsõnad on hõlpsasti leitavad. Palusin neile küsimustele vastata toimetajatel, kes olid märkinud eelmise küsimuse juures, et kasutavad elektroonilist väljaannet (sellest sõltumata, kas kasutatakse pigem ühte või teist). Esimesele kahele alaküsimusele andis vastuse 43 toimetajat, viimasele 42.

Kõige enam kasutatakse EKI veebilehel olevat versiooni (25 vastanut), teiseks Keelevara lehe ÕS-i (13 vastanut) ja kõige vähem Keeleveebi versiooni (5 vastanut). Sisuline erinevus on ainult kahel esimesel. ÕS on muidugi sama, aga erinevad on selle esitusviisid ja võimalikud otsingukriteeriumid. Tekib küsimus, miks just EKI lehte rohkem kasutatakse ja Keeleveebi oma kõige vähem, sest just viimasel on kõige rohkem ka teisi tasuta sõnastikke, kust on mugav paralleelotsinguid teha.

Küsimuse puhul, mis puudutas e-versioonist sõnade ja eriti liitsõnade leidmist (2.1.2), oletasin, et vähemalt osa liitsõnu tekitab probleeme. Ka küsimuse vihjesse tõin sisse sõna *kalamees* vastandatuna ebaharilikuma sõnaga *liivkress* just sellepärast, et sõna *liivkress* vaikeparameetritega otsing Keelevara lehelt ei leidnud. Õieti ei leia seda Keelevara lehel olevast ÕS-ist mitte ühegi pakutava otsinguparameetriga (otsing märksõnadest, kogu artiklist, sarnaste märksõnade seast, kõigi artiklite sisu sarnaste sõnade seast). Selleks et sõna *liivkress* üles leida, tuleb otsida sõna *kress*. Keelevara liides ei suuda nimelt kuvada vastuste seas ühtegi liitsõna, mida ÕS-is kirjutatakse artikli sees plussmärgiga, s.t mis ei ole füüsiliselt kokku kirjutatud. See on tõsine probleem, sest kui süsteem ei suuda nii lihtsaid reegleid tuvastada ja tõlgendada, siis on tõesti paberväljaandest sõna leidmine peaaegu niisama kiire: kõigepealt tuleb üles otsida liitsõna õige komponent (esi- või järelosa) ja seejärel artikkel läbi lugeda (Keelevara leiab ligikaudse otsinguga üles mõne sõna-artikli, nagu *koostöökokkulepe*, aga teisi mitte).

Kummatigi kinnitas 88 % vastanutest, et elektroonilisest ÕS-ist sõnade leidmine neile probleeme ei valmista. Et enamik vastanud toimetajatest kasutab EKI veebilehe versiooni, siis ei ole see ka väga üllatav. Üks Keelevara ÕS-i kasutaja võtab oma kommentaaris olukorra kokku täpselt nende sõnadega, mida lootsin küsimustikku koostades kuulda: „Otsin ühe liitsõna komponendi järgi, sest muidu ei ole võimalik liitsõna enamasti leida, kuid kui mõlemad liitsõna komponendid on sagedasti kasutatavad, saab päringule palju vastuseid”.

Tüüpsõna leidmist (küsimus 2.1.3) pidas lihtsaks kolm neljandikku toimetajatest, üks viiendik märkis, et ei vaata tavaliselt tüüpsõnu, sest piisab sõnaartiklis toodud infost. See tulemus ei olnud ootamatu: kõigis elektroonilise ÕS-i versioonides on tüübinumber toodud kohe märksõna järel, kusjuures sealne link viitab tüüpsõna paradigmale. Tüüpsõna on seega vajaduse korral igati hästi leitav. Detail, mida elektroonilises ÕS-is võiks näidata (tulenevalt mahupiirangute puudumisest), on märksõnadena esitatud liitsõnade tüüp: selleks et leida sõna *kokkulepe* tüübinumbrit, tuleb otsida sõna *lepe*.

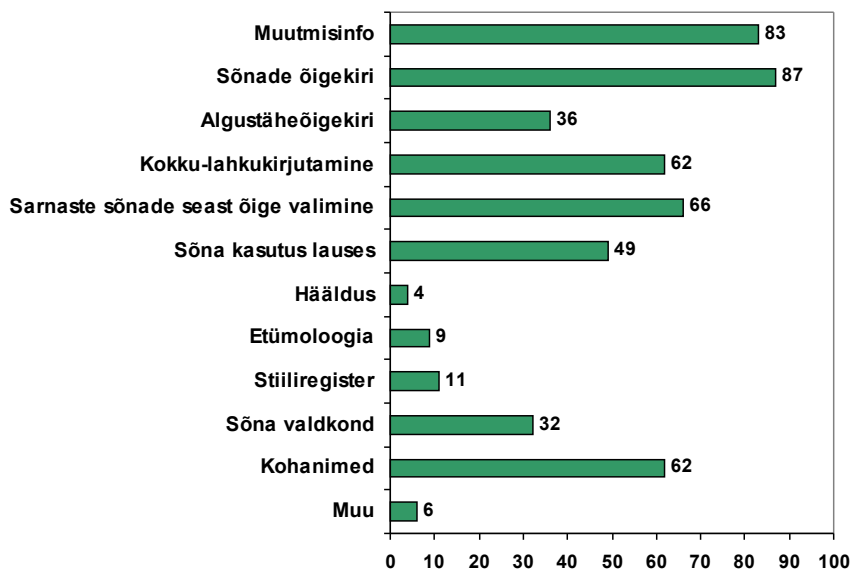
Muude kommentaaridena (küsimus 2.1.4) mainiti elektroonilise ÕS-i kohta positiivsena korduvalt sõnu *lihtsus* ja *kiirus*: ÕS-i veebis kasutamine hoiab aega kokku. Mitu korda rõhutatakse, et meeldib punase ja roheline markeri kasutamine. Lisasid peab mitu vastanut liialt peidetuks (tuleb eraldi otsida, ei ole veebilehel nähtaval kohal), teiseks arvavad toimetajad, et lisades olev info peaks olema leitav ka põhiotsingu akna kaudu.

V a h e k o k k u v õ t t e n a võib väita, et toimetajad kasutavad elektroonilist ÕS-i võrdlemisi ulatuslikult, ehkki ka trükiversiooni järele tuntakse endiselt vajadust. Elektroonilises väljaandes on põhiline positiivne külg otsingutulemuste kiire leidmine. Parandamist vajaks täppisotsing (kui otsida konkreetset sõnavormi, võiks leht kuvada ainult otsitava sõnaartikli), samuti peaks ÕS-i lisades olev info olema hõlpsamini leitav.

Ülejäänud küsimused (2.2–2.3.6) puudutasid ÕS-ist otsitavat infot: mida otsitakse ja kas leitakse oma probleemile lahendus või küsimusele vastus. Sisesejuhatava küsimuse (2.2, „Mis laadi infot Te ÕS-ist otsite?") vastused esitan siin ülevaatlikkuse huvides graafikuna 2 (valida sai mitu vastusevarianti).

See, et ÕS-ist otsitakse sageli infot sõnade käänamise/pööramise, õigekirja kasutamise ning parontümide kohta, on õigekeelsussõnaraamatu puhul igati ootuspärane. Et küsimustiku täitsid eestlased – pealegi keeleteoimetajad –, siis on mõistetav ka see, et hääldeinfot otsitakse väga vähe.

Küsisin ka seda, kas ja kui sageli otsitud infot leitakse. Palusin vastata skaalal 2–6, kus hinne 2 tähendas, et vastust oma küsimustele ei leita kunagi, ja hinne 6, et vastus leitakse alati (hinne 1 tähendas, et küsimus ei ole vastaja jaoks ÕS-i kasutamise seisukohalt oluline). Väga kõrge hinne anti õigekirja ja vormimoodustust puudutavate küsimuste kohta. Õigekirja puhul andis hinde 5 või 6 kokku 78 % vastanuist, vormimoodustuse puhul 85 % vastanuist. Tähtsuse puhul nihkus vastusegraafik pisut n-õ vasakule: 34 % vastanuist andis küsimusele „Kas leiate ÕS-ist tavaliselt vastuse oma küsimustele tähtsuse alal?” hinde 4. Ehkki seda tulemust ei saa pidada lausa halvaks – pealegi andis 25 % vastanuist siin hinde 5 –, näitab see siiski, et selles valdkonnas leitakse vähem vastuseid kui teistes, mis on n-õ prototüüpsed ÕS-i-teemad (kuidas seda või teist sõna käänata/pöörata, milline on sõna õigekiri jne).

Graafik 2. Mida ÖS-ist otsitakse? (Graafikus on esitatud protsendid.)

3.3. ÖS-i sisu

ÖS-i sisu asjus küsisin (3.1–3.15), mida öeldakse uue struktuuri, sõnaraamatu ajakohasuse ja märksõnade arvu, märksõnavaliku, sõnade leitavuse, lisade, stiilimärgendite, tähendusseletuste, näitelause ja artiklite pikkuse kohta.

On huvitav, et küsimuse puhul, kas toimetajate arvates on uue ÖS-i (1999/2006) struktuur parem kui vana, ÖS 1976 oma, pooldas selgesõnaliselt uut süsteemi peaaegu kolmandik vastanuist. 40 % ütles, et ei mäleta enam, milline oli vana ÖS-i struktuur, ja 15 % märkis ära vastusevariandi, et ei ole vana ÖS-i kasutanud.

ÖS-i pidas ajakohaseks 3/4 toimetajatest (küsimus: kas ÖS kajastab adekvaatselt tänapäeva eesti keelt). Neist seitse inimest andis ka täpsustava kommentaari, millest torkab silma kaks tähelepanekut. Üks toimetaja mainib, et kirjalikud allikad on alati vähemalt väikese sammu võrra hetke keelest maas.

Teine silma jäänud kommentaar puudutab konservatiivsuse küsimust. ÖS on ja ilmselt peabki olema mõnevõrra konservatiivne, aga kas sellega ei pakuks pisut üle? Mõnel juhul tekib paratamatult küsimus, miks ei lubata (või nüüdseks „ei soovita tähenduses...”) normatiivses sõnaraamatus mõnd sõna kasutada sellistes kontekstides, nagu inimesed on harjunud neid kasutama ja mis ka deskriptiivses seletavas sõnaraamatus on sellisena fikseeritud.

Märksõnaloendit pidas piisavaks (küsimus 3.3) pisut alla poole toimetajatest. Üksikud lisatud kommentaarid on lakoonilised: ÖS on profile liiga õhuke ja selles on liiga vähe oskussõnu.

Märksõnavaliku tasakaalustatuse kohta registrite ja valdkondade osas (küsimus 3.4) arvas kaks kolmandikku toimetajatest, et sellega on kõik korras. Ka seda küsimust ei kommenteeritud kuigi palju, pigem mainiti, et

sellele ei ole tähelepanu pööratud või ei ole silmatorkavaid probleeme ette tulnud. See, et miski ei ole toimetajatele silma hakanud, on pigem hea ja viitab ilmselt sellele, et tõsisemaid puudusi tõesti ei ole. Ainuke küsimus, mis ka siin paaris kommentaaris esile kerkis, on oskussõnavara vähesus.

Küsimus, mis puudutab liitsõnade leidmist ÕS-i paberväljaandest (3.5), kuulub sisuliselt kokku sama küsimusega e-väljaande puhul (2.1.2). Teatavasti on uues ÕS-is liitsõnad esitatud pesasüsteemis, esi- või järelkomponendi või mõlema moodustaja artiklis. Kummatigi pidas nende leidmist tülikaks vaid kolm vastajat. Paaris lisatud kommentaaris on märgitud, et liitsõnade leidmiseks peab olema kogemus ning et liitsõnu on raske leida just siis, kui samas märksõnaartiklis on toodud väga palju liitsõnu (s.t produktiivsete moodustajatega liitsõnade puhul). Ent need seisukohad on siiski kaalukas vähesuses.

Lühendite ja kohanimede asjus (küsimus 3.6) pooldas suur enamus (81 %) uue ÕS-i lahendust, lisade esitamist eraldi loendina (vanas ÕS-is olid lühendid sõnastiku põhiosas, põhimärksõnadega koos). Nagu eespool märkisin, ei tohiks paberväljaande selline kujundus takistada elektroonilise ÕS-i põhiotsinguaknast lisade materjali otsimist (praegu ei ole elektroonilise ÕS-i lisad eriti nähtaval kohal). Ei saa öelda, et üks lahendus oleks tingimata halvem kui teine, mõlemal on oma eelised. Ühel juhul ei peaks mõtlema selle peale, et tuleks otsida eraldi sõnastiku lõpuosast. Teisel juhul on võimalik kogu sarnase sisuga infot korraga näha.

ÕS-i stiilmärgendeid (küsimus 3.7) toimetajad kas ei vaata (43 %) või on nendega nõus (57 %). Vaid üks toimetaja ütles, et ei ole nendega nõus. Kommentaare ei lisanud ükski vastaja.

Tähendussetuste kohta uuriti, kas need on (sisuliselt) piisavalt selged ja kas neid on (arvuliselt) piisavalt palju (küsimused 3.8 ja 3.9). Täendussetust pidas piisavalt selgeks peaaegu kaks kolmandikku toimetajatest. 53 % toimetajatest vastaski, et tähendussetust ei ole piisavalt palju (15 vastanut) või et ei oska sellele küsimusele vastata (13 vastanut). Ometi vastas ligi pool küsimustiku täitnutest, et tähendussetust on piisavalt.

Liigun siinkohal küsimuste järjestuses korraks pisut ettepoole, et peatuda küsimusel 3.14: kas ÕS-i märksõnaartiklid peaks olema põhjalikumad, kas neis peaks olema rohkem infot? Rohkem kui iga neljas küsitlusankeedi täitnud keeletoimetaja arvas, et ÕS peaks tõepoolest olema mikrostruktuuri tasandil põhjalikum ja mahukam. Mille poolest põhjalikum? Taas ollakse kommentaaridega kitsid. Kahes märkuses mainitakse näiteid, kuigi ühes öeldakse just seda, et näiteid ei ole kindlasti rohkem vaja. Üks toimetaja on ettevaatlikult maininud etümoloogiat, kartes siiski, et seda ehk on liiga palju tahta. Üks keeletoimetaja nimetab, et liitsõnu võiks olla rohkem, teine märgib, et tähendussetust võiks olla rohkem (sama toimetaja vastas küsimustele 3.9 ja 3.10, et tähendussetused jäävad tihti poolikuks, mistõttu tavaliselt otsitavat ei leia).

Need vastused näitavad veel kord, et ÕS oma praegusel kujul ei ole võimeline funktsioneerima n-ö indoeuroopa tüüpi universaalsõnastikuna, milleks ta ei ole mõeldudki, aga millena teda sellegipoolest kasutatakse ja millena teda soovitakse näha. See väide ei sea kuidagi kahtluse alla ÕS-i toimimist ÕS-ina.

Näitelausete asjus (küsimused 3.10 ja 3.11) eeldasin, et nende vajalikkuses ei kahelda ja et neid ei ole piisavalt palju. Vastused suuresti just seda seisukohta kajastasidki – vähemalt esimese küsimuse puhul. Mitte ükski toime-

taja ei arva, et näitelauseid ei oleks sisuliselt üldse vaja, ja väga vähe (neli vastanut) on neid, kes ÕS-ist tavaliselt näiteid ei otsi.

Näitelauseste arvu kohta vastas enam-vähem pool toimetajatest, et neid on piisavalt, ülejäänud arvavad, et neid on liiga vähe (25 %) või ei osanud küsimusele vastata. Küsimustiku koostajana oleksin eeldanud, et on rohkem neid toimetajaid, kes arvavad, et suunavaid-õpetavaid näitelauseid peaks senisest rohkem olema, dubleerimata samal ajal EKSS-i.

Uurisin ka seda, kui sageli ÕS-ist sõnu ei leita ja milliseid sõnu ei leita (küsimused 3.12 ja 3.13). Küsimusele 3.12 – kui sageli tuleb ette, et otsitavat sõna ÕS-is ei ole – palusin vastata hindega skaalal 1–5, kus hinne 1 tähendas, et kõik sõnad on ÕS-ist leitavad, ja hinne 5, et ükski otsitav sõna ei ole ÕS-ist leitav. Kõige enam vastati hindega 2 (55 %) ja 3 (32 %), kahe toimetaja väitel on kõik nende otsitavad sõnad ÕS-ist leitavad.

Küsimus 3.12 oli omamoodi üldistavaks paralleeliks küsimustele 2.3.1–2.3.5. Kuigi seal andis ligi kolmandik vastanuist üldhinde 3 („keskmine”), võib seda seletada taas selliste otsingutega, millele ÕS oma praegusel kujul ei olegi mõeldud vastust andma. Seda selgitavad kommentaarid küsimusele 3.13: „Kui vastasite eelmisele küsimusele skaalal 2–5, kas võiksite siis välja tuua, milliseid sõnu ÕS-ist ei leia (võõrsõnu, oskussõnu, murdesõnu vms)?”

Ka need märkused ei heida kogu küsimusele uut valgust: endiselt tuuakse välja oskus- ja võõrsõnad. Rõhutatakse, et ÕS peaks mõnevõrra rohkem sisaldama selliseid oskus- ja võõrsõnu, mis on üldkeelde siirdunud (murdesõnu mainiti vähe). Otsustada, missugused võõr- ja oskussõnad on muutunud üldkeele osaks, ei ole kindlasti lihtne. Seda enam, et praegu ei ole eesti keele kohta piisavalt suuri korpusi, mille põhjal järeldusi teha.

ÕS-i info on alati selge – nii arvab kaalukas enamus (79 %) vastanuist. 17 % toimetajatest väidab, et ÕS-i info on vahel arusaamatu. Ühes kommentaaris on märgitud, et mõnel juhul on ÕS-i info mitmeti tõlgendatav. Oodanuksin lisamärkusi oluliselt rohkem, sest negatiivse hinnangu andis kokku üheksa toimetajat.

3.4. Muud, hinnangulisema sisuga küsimused

Kui eespool kirjeldasin küsimusi, mis puudutasid konkreetseid ÕS-i kasutamise kogemusi ja hinnanguid sõnastiku sisu kohta, siis selles plokkis soovisin saada arvamusi selle kohta, mida arvatakse laiemas plaanis ÕS-i kättesaadavuse, väljaandmise sageduse ja andmekandjate, tagasiside ning kasutusjuhendiga tutvumise kohta.

Uurisin toimetajatelt, kas ÕS-i antakse välja piisavalt sageli (iga seitsme aasta järel: 1999, 2006, 2013; küsimus 4.1). Neljandik küsimustiku täitnud toimetajatest arvab, et ÕS-i tuleks välja anda sagedamini. Kommentaari on lisanud viis toimetajat. Kaks neist arvab, et lisaks ÕS-ile endale tuleks uute sõnade kohta välja anda lisavihikuid. Kahel korral avaldatakse arvamust, et elektroonilist ÕS-i peaks igal juhul kogu aeg täiendama ja sel juhul piisaks, kui ÕS-i välja anda seitsmeaastaste vahedega.

Seda, et keeleteoimetajad saavad infot uute keelereeglite kohta peamiselt just Keelenõu kodulehelt, näitavad küsimusele 4.2 antud vastused (nii vastas 72 %). Teisel kohal on ajakirjandus (36 %), kolmandal Emakeele Seltsi veebileht (32 %). Eeskätt näitab see EKI veebilehe olulisust: tuleb rõhutada, et seda enam peaks uus, värske info olema sealt hõlpsasti leitav.

ÕS-i trükiväljaannet (küsimus 4.3) peetakse hinna ja poes müüdavuse poolest hästi kättesaadavaks (79 %). Kahes kommentaaris avaldatakse arvamust, et hind on liiga kallis. Arvatakse ka seda, et kuna veebis on ÕS vabalt kättesaadav, siis ei ole raamatu hind väga tähtis.

Kuigi internet on tänapäeval väga laia levikuga, vastas küsimusele 4.4 „Kas ÕS peaks olema kättesaadav ka eraldi elektroonilisel andmekandjal, nt CD-l” ligi kolmandik toimetajatest, et elektroonilisest ÕS-ist üksi ei piisa: päris kõikjal ja alati internetiühendust siiski ei ole, oleks tarvis veel mõnd elektroonilist versiooni ÕS-ist. CD või internetist allalaaditav sõnastik võiks seda funktsiooni täita.

Üha aktiivsemalt kasutatakse ka nutitelefone, kuhu on samuti veebibrauserid sisse ehitatud, aga mis oma ekraani väiksuse tõttu ei suuda kõiki veebilehti siiski mugavalt kuvada. iPhone'ile on seetõttu tehtud eraldi ÕS-i rakendus, mille kasutamine on autori arvates hõlbus ja mugav.

Küsimusele, kas toimetajad on ÕS-i koostajatele tagasisidet andnud (4.6), vastas 77 % eitavalt, osa ei teagi, et selline võimalus olemas on.

Küsisin toimetajatelt veel kord (ja pisut teise nurga alt), kas ÕS-i tuleks kuidagi sisuliselt muuta (4.7). Enamik vastanuist ei arva, et midagi tuleks oluliselt muuta. Kahes kommentaaris soovitakse rohkem näiteid, samuti märgitakse algustähe probleemi (tihti satub märksõna ise lause algusse ega ole arusaadav, kas seda peaks lause sees kirjutama suure või väikese algustähega).

Küsimustiku põhiosa viimased kaks küsimust (4.8 ja 4.9) oli mõeldud selleks, et kontrollida leksikograafias käibetõeks muutunud tööka, et sõnastike kasutusjuhendeid ei loeta üldse või loetakse väga harva. 72 % vastanuist väidab, et on siiski ÕS-i kasutusjuhendit lugenud. 40 % toimetajatest möönab, et neil on tekkinud ÕS-i kasutades vajadus kasutusjuhendit lugeda.

Lõpuks esitasin allikaid nimetamata väljavõtte sõna *tee* kohta 1976. aasta ÕS-ist, uuest ÕS-ist ja võrdluseks ka EKSS-ist (mis sisaldab rohkem tähendussetusi ja näiteid). Küsisin, milline neist toimetamistöö seisukohalt kõige rohkem meeldib. Uue ÕS-i lahendust pooldas 43 % vastanuist, EKSS-i artiklit 40 % ja 1976. aasta ÕS-i esitust 17 %.

4. Tulemuste üldistus vastajarühmade kaupa

Järgmiseks toon välja vastanute eelistused-arvamused nende vanuse ja töökogemuse põhjal, et võrrelda neid andmeid ülalpool esitatuga. Ma ei ole eraldi vaadelnud tulemusi töökohtade kaupa (erasektor *vs.* riigiametid, tõlkebürood *vs.* kirjastused jne), sest mitu vastajat ei andnud oma töökoha kohta selget infot.

Ma ei kirjelda siin kõiki küsimusi eraldi: toon välja vaid need, mille puhul võrdlemine näis olevat otstarbekas või võrdlustulemuste poolest huvipakkuv.

4.1. Vanus

Jagasin vastanud vanuse põhjal kolme rühma: 20–30-aastased (15 vastanut, 28 % kõigist), 31–50-aastased (26 vastanut, 49 % kõigist) ja 51–71-aastased (12 vastanut, 23 % kõigist). Teisisõnu: laias plaanis ja väga tinglikult võttes noored, keskealised ja vanemad keeleteimetajad.

Eespool (ptk 3.1) selgus, et 75 % vastanutest kasutab ÕS-i põhiallikana. Vanuse põhjal tulemusi sortides ilmneb, et keskealiste puhul on jaatavaid vastuseid 73 %, nooremaealiste puhul 80 % ja vanemaealiste puhul 75 %. Seega on need tulemused täiesti võrreldavad, siin on erisused väga väikesed.

Kui ligi 70 % vastanuist kasutab ÕS-i iga päev (küsimus 1.5), siis vanemaealiste seas ei ole ühtegi niisugust, kes kasutaks ÕS-i harvemini kui kord päevas. Keskealistest kasutab ÕS-i kord päevas „vaid” 54 %. Nooremaealiste puhul kehtib enam-vähem ülaltoodud keskmine tulemus.

Kuidas seletada seda keskealiste ja vanemaealiste suurt erinevust? Kas keskealised toimetajad on enesekindlamad ega kõhkle nii sageli?

Elektroonilise ja trükiversiooni kasutamise puhul on ootuspärane, et andmed erinevad vanuseti väga suuresti: vaid üks noorem vastaja kasutab pigem trükiväljaannet, kaks kasutab mõlemat võrdselt ja ülejäänud 12 (80 %) kasutab pigem elektroonilist. Keskealistest kasutab pigem trükiversiooni 26 %, vanemaealistest 58 %. Vanuse suurenedes kasvab nende toimetajate osakaal, kes eelistavad trükiversiooni, mis on ootuspärane tulemus.

Eraldi väljatoomist väärrib veel kaks küsimust. Esiteks seda, et ÕS-i elektrooniline versioon peaks olema trükiväljaandest mahukam, arvavad kõigi vanuserühmade vastajad. Küll aga lahknevad arvamused küsimuses, kas ÕS tuleks välja anda ka eraldi elektroonilisel andmekandjal või mitte. Ligemale 60 % noorematest ja keskealistest toimetajatest peab seda vajalikuks, vanemaealistest vaid üks vastaja.

4.2. Toimetajakogemus

Töökogemuse põhjal jagasin vastanud kahte rühma: need, kellel toimetamiskogemust kuni kümme aastat (33 vastanut), ja need, kel kogemust üle kümne aasta (20 vastanut). Väiksema kogemusega toimetajate seast 12 % vaatab EKSS-i, kui ei leia oma küsimusele vastust, muud kasutavad ka Keelenõu või Keelenõuvaka lehte (küsimus 1.6). Kogenumad toimetajad otsivad sel juhul vastust pisut sagedamini mitmest allikast: vaid EKSS-i poole pöördub 9 %. Tõsi, siin on erinevused üsna minimaalsed. Kindlasti sõltub paljugi toimetatavast tekstist.

Töökogemuse põhjal tehtud võrdluse tulemused ei näita suurt erinevust selles osas, mis puudutab ÕS-i kasutamist esimese allikana tähenduse otsimisel (küsimus 1.7): 70 % (väiksema kogemusega toimetajad) ja 80 % (suurema kogemusega toimetajad).

Eeltooduga kooskõlas on ka see, et põhiliselt ÕS-i trükiversiooni kasutab väiksema kogemusega rühma vastanuist 15 %, suurema kogemusega rühma vastanuist 40 %. See tendents kattub vanuse põhjal tehtud üldistustega: suurema kogemusega toimetajad on üldjuhul ka ise vanemad.

Kahe rühma vahel tuleb erinevus esile tähendussetuste arvu piisavuse osas (küsimus 3.9). Neid, kes arvavad, et tähendussetusi peaks olema rohkem, on väiksema kogemusega toimetajatest 24 %, aga suurema kogemusega toimetajatest arvab nii 42 %. Millega seda erinevust seletada? Kas need, kel on pikem toimetamiskogemus, tunnevad suuremat vajadust uue universaalsõnastiku järele kui need, kel toimetamiskogemust vähem?

Sõnade leidmise osas (küsimus 3.12) andsid väiksema kogemusega toimetajad kehvemaid hindeid (viiel juhul ka hinne 4), mis võib viidata sellele, et ÕS-i sisuga ei ole nad niisama hästi tuttavad kui vanemad toimetajad, kes siis, kui arvavad, et sõna ÕS-ist ei leia, otsivad seda mujalt.

4.3. Toimetatava teksti tüüp: oskuskeel

Küsimuses 1.2 küsisin, milliste tekstidega toimetajad põhiliselt töötavad: kas toimetatakse kõige rohkem ajakirjanduskeelt, ilukirjanduskeelt, oskuskeelt või mitut tekstitüüpi. Soovisin kontrollida, kas selle põhjal tehtud võrdlused teiste küsimustega annavad samasuguseid tulemusi nagu üldkokkuvõtetes.

Muude rühmade tulemuste põhjal tehtud võrdlused ei andnud nii üllatavaid tulemusi, kuid oskuskeele toimetajate antud vastuste võrdluse huvitavaid leide on, et ka nemad kasutavad toimetamistöös põhiallikana just ÕS-i (80 %). Ja vastupidi sellele, mida võiks arvata, on selle rühma esindajate arvates sõnad peaaegu alati leitavad: küsimusele 3.12 – kui sageli ÕS-is otsitavat sõna ei ole? (skaalal 1–5, kus hinne 1 tähistas, et kõik sõnad on leitavad, ja hinne 5, et ükski sõna ei ole leitav) – andis 66 % vastuseks hinde 1 või 2. Väärrib märkimist, et mitte ükski mõne teise rühma toimetaja ei andnud hinnet 1, oskuskeele toimetajate rühmas andis selle hinde kaks toimetajat.

Sellest võib arvatavasti järeldada, et oskuskeele toimetajad oskavad väga hästi ÕS-i kasutada ega püüagi sellest leida vastuseid keerulisematele terminiküsimustele.

Kokkuvõte

Mida neist vastustest järeldada? Toon punktide kaupa välja need seisukohad, mida ma oluliseks pean.

- Toimetajad kasutavad ÕS-i väga sageli, enamasti vähemalt kord päevas.
- ÕS-i kasutamise sagedus sõltub vanusest: kõige harvemini kasutavad ÕS-i keskealised toimetajad (vanuses 31–50).
- Keeletoimetajad leiavad üldjuhul ÕS-ist sõnad, mida otsivad, ja vastuse oma küsimustele.
- ÕS-ist otsitakse väga sageli sõnade tähendust.
- Kõige rohkem kasutavad toimetajad elektroonilist ÕS-i.
- ÕS-i elektrooniline versioon võiks toimetajate arvates olla mahukam kui paberväljaanne.
- Ehkki paberväljaandes on uues ÕS-is kasutusel pesasüsteem, ei peeta sealt liitsõnade leidmist tülikaks.
- Toimetajate arvates peaks ÕS olema mikrostruktuuri tasandil põhjalikum (detailsem) ja mahukam.

Kõige silmatorkavam (ehkki EKI leksikograafide jaoks ootuspärane⁸) tulemus kogu küsimustiku vastuste seas on, et väga paljud toimetajad otsivad ÕS-ist sõnade tähendust. EKSS-i ja teisi allikaid mainitakse tähenduse otsimise puhul märksa harvem. Eespool mainisin, et see viitab selgelt universaalsõnastiku vajadusele.

Kerkib küsimus, kas ÕS-il peaks olema normatiivne ja mittenormatiivne osa: väga paljud küsitletud toimetajad arvavad, et elektrooniline ÕS peaks olema trükiväljaandest mahukam. Enesestmõistetavalt tekib siin probleem seadusesättega, mis ütleb, et kirjakeele normi allikas on EKI-s koostatud ÕS. Kas oleks mõeldav, et elektroonilisse ÕS-i lisatakse oluliselt rohkem andmeid, mis

⁸ Informatsioon EKI sõnaraamatute peatoimetajalt Margit Langemetsalt, 15. I 2009.

on mingil moel eraldi märgendatud? Asjaosaliste hinnangul ei ole praegu võimalik trükkida hea kvaliteedi ja mõistliku hinnaga raamatut, mis oleks olemasolevast ÕS-ist mahukam.⁹

Igati asjalik on mõne toimetaja arvamus, et elektroonilises ÕS-is (mille praeguse peamise plussina tuuakse välja lihtsus ja kiirus) võiks olla sõnad lingitud ja neile võiks lisada lisainfot. Miks mitte kasutada algmaterjalina Keelenõu või Keelenõuvaka lehekülgedel juba esitatud, aga praegu selgelt süstematiseerimata infot? Keelenõu lehel küll on foorum, kuid nagu seal toodud infost nähtub, on postitusi minimaalselt (teadete jaotises on kirjutanud üksikuid uuemaid postitusi Peeter Päll). Süsteem oleks seda hinnatavam, mida aktiivsemalt EKI keelekorraldajad arutlustes osaleksid.

Laias plaanis arvatakse, et ÕS on väga hea sõnastik ja sellega ollakse rahul. Ühesõnaga: autori korraldatud küsitlus ei andnud ühtegi väga ootamatut tulemust, vaid pigem kinnitab veel kord ÕS-i autoriteeti ja kvaliteeti.

Kirjandus

- EKSS = Eesti kirjakeele seletav sõnaraamat. 2., täiendatud ja parandatud trükk. M. Langemets, M. Tiits, T. Valdre, L. Veskis, Ü. Viks, P. Voll (toim). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.
- H a t h e r a l l, Glynn 1984. Studying Dictionary Use. Some Findings and Proposals. – R. R. Hartmann (ed.), LEXeter '83 Proceedings. Papers from International Conference on Lexicography at Exeter, 9–12 Sept 1983. (Lexicographica, Series Maior 1.) Tübingen: Niemeyer, lk 183–189.
- J ü r v i s t e, Madis 2010. 1999. ja 2006. aasta õigekeelsussõnaraamatu retseptisioon. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis.
- L a n g e m e t s j t 2010 = Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Piret Voll, *In spe*: ühekõiteline eesti keele sõnaraamat. – Keel ja Kirjandus, nr 11, lk 793–810.
- L e w, Robert 2002. Questionnaires in Dictionary Use Research: A Reexamination. – Euralex 2002 Proceedings, lk 267–271.
- M ä g i, Ruth 2006. Eesti koolilaps sõnaraamatu kasutajana. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 153–169.
- ÕS 1976 = Õigekeelsussõnaraamat. R. Kull, E. Raiet (toim), T. Ereht, R. Kull, V. Põlma, K. Torop (koost). Tallinn: Valgus.
- ÕS 1999 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. T. Ereht (toim), T. Leemets, S. Mäearu, M. Raadik, T. Ereht (koost). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ÕS 2006 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. T. Ereht (toim), T. Ereht, T. Leemets, S. Mäearu, M. Raadik (koost). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Lisa 1. Küsitlusankeet

Õigekeelsussõnaraamatute (ÕS 1999 ja ÕS 2006) retseptisiooni küsimustik (vt ka <http://jyrviste.fr/qs/kysimused>) (12. I 2010)

Vanus. Töökoht ja ametinimetus. Mitu aastat olete keeleteoimetajana töötanud?

1.1. Tavaliselt toimetate... [eesti keeles kirjutatud või tõlgitud teksti?]

1.2. Tavaliselt toimetate... [mis tüüpi teksti?]

⁹ Suuline informatsioon EKI direktorilt Urmas Sutropilt 9. VI 2009.

- 1.3. Kas kasutate ÕS-i iga toimetamistöö juures kõige sagedasema allikana?
  - 1.3.1. Kui ÕS ei ole Teie töös kõige sagedasem allikas, siis... (a) miks? (Vastake sellele küsimusele ainult sel juhul, kui andsite küsimusele 1.3 eitava vastuse.)
  - 1.3.2. ...ja (b) milliseid teisi allikaid toimetamistöös kasutate? (Nimetada.) (Vastake sellele küsimusele ainult juhul, kui andsite küsimusele 1.3 eitava vastuse.)
- 1.4. Kas Te kasutate ÕS-i erineva sagedusega, sõltuvalt toimetatava teksti tüübist (ajakirjandus, oskuskeel, teaduskeel, ilukirjandus)?
- 1.5. Kui sageli Te ÕS-i kasutate?
  - 1.5.1. Kui sageli Te ÕS-i eratekstide kirjutamisel (mitte tööasjus) kasutate?
- 1.6. Kui te ei saa abi ÕS-ist, milliste allikate poole Te sel juhul pöördate?
- 1.7. Kas Te otsite sõnade tähendust kõigepealt ÕS-ist, EKSS-ist (seletussõnaraamatust) või mõnest muust allikast?
  - 2.1. Kas kasutate pigem trükiväljaannet või elektroonilist ÕS-i?
    - 2.1.1. Kui kasutate elektroonilist väljaannet, siis a) [millist versiooni?]
    - 2.1.2. b) kas elektroonilisest ÕS-ist on otsitavad sõnad üldjuhul hõlpsasti leitavad (nt liitsõnad, mis ei ole eraldi märksõnad: vrd nt *kalamees* vs. *liivkress*)?
    - 2.1.3. c) kas elektroonilisest ÕS-ist on tüüpsõna lihtne leida?
    - 2.1.4. d) kas Teil on muid kommentaare elektroonilise väljaande kohta (mis enim meeldib või mis eriti parandamist vajab)?
  - 2.2. Mis laadi infot Te ÕS-ist otsite?
    - 2.3.1. Kas leiate ÕS-ist tavaliselt vastuse oma küsimustele? ...(a) õigekirja alal
    - 2.3.2. ...b) vormimoodustuse alal
    - 2.3.3. ...c) tähenduse alal
    - 2.3.4. ...d) stiili- või valdkonnakuuluvuse alal
    - 2.3.5. Kui Te ÕS-ist oma küsimustele vastust ei leia, siis milliseid teisi allikaid kasutate?
    - 2.3.6. Kui soovite lisada täpsustusi või kommentaare teemaderingi 2.3 kohta, siis saate seda teha siin.
- 3.1. Kas ÕS 1999/2006 paberväljaanne on ülesehituselt mugavam kasutada kui ÕS 1976?
- 3.2. Kas ÕS on piisavalt ajakohane (kajastab adekvaatselt tänapäeva eesti keelt)?
- 3.3. Kas ÕS-is on piisavalt palju märksõnu?
- 3.4. Kas ÕS-i märksõnade valik on tasakaalus (eri registrid, eri valdkonnad)?
- 3.5. Kas otsitavad sõnad, sh liitsõnad on sõnastiku paberväljaandest hõlpsasti leitavad?
- 3.6. Kas praegu sõnastikuosa järel (elektroonilises väljaandes lisana) toodud lühendid ja kohanimed peaks olema sõnastiku põhiosas (võrdluseks: ÕS 1976-s on lühendid antud märksõnadena)?
- 3.7. Kas nõustute üldjuhul ÕS-i stiilimärgendite valikutega?
- 3.8. Kas tähendussetused on piisavalt selged ja täpsed (sisuliselt)?
- 3.9. Kas tähendussetusi on piisavalt palju (arvuliselt)?
- 3.10. Kas näitelaused on sisuliselt kasulikud (võrdluseks: ÕS 1976s neid ei ole)?
- 3.11. Kas näitelauseid on piisavalt palju (arvuliselt)?
- 3.12. Kui sageli tuleb ette, et otsitavat sõna ÕS-is ei ole?
- 3.13. Kui vastasite eelmisele küsimusele skaalal 2–5, siis kas võiksite välja tuua, milliseid sõnu ÕS-ist ei leia (võõrsõnad, oskussõnad, murdesõnad vms)?
- 3.14. Kas ÕS-i märksõnartiklid peaksid olema põhjalikumad (kas neis peaks olema rohkem infot)?

3.15. Kas ÕS-i info on vahel arusaamatu?

- 4.1. Kas ÕS-i paberväljaannet antakse välja piisavalt sageli (seitsmeaastaste vahedega: 1999, 2006, 2013)?
- 4.2. Kust saate infot uute keelereeglite kohta?
- 4.3. Kas ÕS on piisavalt kättesaadav (hinna ja poes müüdavuse poolest)?
- 4.4. Kas ÕS-i tuleks välja anda ka eraldi elektroonilisel andmekandjal (CD-l)?
- 4.5. Kas ÕS-i elektrooniline väljaanne peaks olema mahukam kui paberväljaanne (elektroonilisel ei ole põhimõtteliselt mahupiiranguid)?
- 4.6. Kas olete ÕS-i kodulehel andnud sõnastiku tegijatele tagasisidet?
- 4.7. Kas ÕS-i peaks kuidagi sisuliselt muutma?
- 4.8. Kas sõnaraamatu kasutamise käigus on tekkinud vajadus kasutusjuhendit lugeda?
- 4.9. Kas olete lugenud ÕS-i kasutusjuhendit?
- 4.10. Milline siin toodud sõnastikunäidetest Teile toimetamistöö seisukohalt rohkem meeldib?

- (a) **kella**/aeg; **~helin**; **~ka`pp** [-kapi] (seinakellal); **~ka`psel** (taskukellal); **~kara** kellakõra; **~ke[ne]**, -se²⁴; **~k`et`t**; **~kivi**; **~kl`aas**; **~kõra**; **~l`ööja**; **~löö`k**; **~l`öömine**; **ke`llama**, kellata<sup>102</sup> *kõnek.* teistele edasi rääkima, kuuljuttu levitama; **~m`ees** kiriku kellalööja; **~mehhani`sm**; **ke`llamine**, -se²⁴; **~mä`ng** ka *muus.* (heledakõlaline löökpill); **~nu`pp**; **~n`öör**; **~osuti**; **~pe`ndel**; **~po`mm**; **~ri`hm**; **~sign`aal**; **~s`sepa`t`öö**; **~s`sepa`t`öö`koda**; **~s`sepp**; **~ta`sku** (pükstel); **~tehas**; **~torn**; **~vedru**; **~viie`t`ee**; **~vär`k** kellemehanism; **~õli**

(...)

pipar`mün`di/essen`ts**; **~kom`pve`k**; **~le`ht *farm.*; **~lik`öör**; **~tee**; **~tilgad** *farm.*; **~vesi** *farm.*; **~õli** *farm.*

(...)

ravim/kepike; **~klist`iir** *med.* (ravimi juhtimiseks kehasse); **~küünal** *farm.*; **~preparaat** *farm.*; **~puder** *farm.*; **~t`aim**; **~t`ee** *farm.*

(...)

t`ee⁹⁰ **l.** (taim; jook)

(...)

t`ee/p`õosalised *bot.* sugukond taimi: Theaceae; **~põõsas** *bot.* (Thea)

(...)

t`ee`s`õel

(...)

t`ee`t`as`s

- (b) **tee l.** <2>. Must, roheline, Tseiloni tee. Pressitud tee = press+tee: tahvel+, tellis+tee. Koti+tee, *urđ* tee+kott. Mustasõstra+, sidruni+, piparmündi+, vaarika+tee. Ravim+tee, *nt* põie+, kõha+, stressi+, külmetus+tee. Ürdi+tee, *nt* kummeli+, tammekoore+tee. Kella+viie+tee. Tee+ekstrakt, +istandus, +joomine, +klaas, +kook <-koogi>, +laud, +maja, +pakk <-paki>, +serviis, +sõel, +tass, +toos, +tseremoonia (*Jaapanis*), +vesi, +õhtu. BOT: tee+kummel, +põõsas. Tee+-melaleuka BOT = tee+puu ARG1

- (c) **tee 14**

II s.

1. *teepõõsa kuivatatud lehed ja pungad joogi valmistamiseks*. Hiina, India, Tseiloni, Gruusia tee. Must tee (*kääritatud ja kuivatatud teelehtedest*). Roheline tee (*kuuma auruga töödeldud ja kiiresti kuivatatud teelehtedest*). Pakk teed. Riputas, puistas kannu pisut teed.

· *teepõõsas*. Teed kasvatama.

Liitsõnad: Ls. brikett-tee, kotitee, presstee, tahveltee, tellistee.

2. *sellest valmistatud jook*. Tee maitse, värvus, lõhn. Kange, lahja tee. Kuum, soe, tuline, külm tee. Sidruniga, moosiga, piimaga tee. Suhkruga magustatud tee. Lahustuv tee. Teed keetma, valmistama. Ema läks kööki teed üles panema. Laskis teel tömmata. Jõime koos tassikese teed. Sõi küpsist ja rüüpas teed peale. Tee kõrvale pakuti kooki. Valab ettevaatlikult teed tassi. Hommikune, õhtune tee '*teejoomine*'. Palun üks tee '*üks tass teed*'.

Liitsõnad: Ls. jäätee; kellaviietee.

3. *muude taimede kuivatatud osad joogi valmistamiseks; sellest v. värsketest taimesadest valmistatud jook; ravimtaimede tömmis*. Vanaemal on teed mitmeks aastaks valmis korjatud. Pakkus mulle vaarikavartest keedetud teed. Korjas tee jaoks pihlakaõisi. Kuivale nahale mõjub hästi leedriõite teega loputamine.

Liitsõnad: Ls. jasmiinitee, kasepahatee, koirohutee, kummelitee, kõõmnetee, leesikatee, matete, melissitee, mustasõstratee, nurmenukutee, nõmmeliivatee, nõmm-liivatee, paiselehetee, piparmünditee, pohlatee, pärnaõietee, raudrohutee, salveitee, tammekooretee, vaarikatee, ürditee; ravi(m)tee, rinnatee, söögiisutee, taimetee.

On the Reception of Two Estonian Language Planning Dictionaries, ÕS 1999 and ÕS 2006

Keywords: monolingual lexicography, reception of dictionaries

The present article gives an overview of the results of a survey among Estonian language editors. The aim of the survey was to get an idea how language editors (1) use the supposedly most widely used Estonian language dictionary ÕS 1999 and its newest edition ÕS 2006, and (2) what opinions they have in general about this dictionary. Thus, the survey was more than just monitoring dictionary use, and therefore the word reception can be used. The responses to the questionnaire reveal very little serious criticism of this dictionary. It is indeed the most widely used dictionary among editors, and although it is a language planning dictionary, language editors tend to use it as a universal Indo-European type general language dictionary, and hence they say that sometimes they do not find certain information that they would like to find, especially semantic information. Nevertheless, the vast majority of the editors who responded to the questionnaire are satisfied with the dictionary and find very few serious problems, if any.

Madis Jürviste (b. 1985), lexicographer, Estonian-French Lexicography Association, madis.jyrviste@estfra.ee